

JAN DOMINIK

Z obserwacji nad datami rozpoczynania rójki cetyńca większego *Tomicus piniperda* (L.) w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie

Contribution to the knowledge on dates of starting swarming period in larger pine-shoot beetle (*Tomicus piniperda* L.) in Experimental Forest of the SGGW at Rogów

Abstract. Basing on 20 years lasting research it was proven that the larger pine-shoot beetle swarming period coincides with appearance of clouded yellow butterfly in the Rogów Forest.

Keywords: larger pine-shoot beetle, *Gonopteryx rhamni* (L.), spring emergence

Wymienione w tytule obserwacje prowadzono w latach 1977-2001, głównie w związku z doświadczeniami nad chemicznym zabezpieczeniem przed owadami surowca sosnowego, który nie mógł być wywieziony z lasu w przepisowym terminie. Zabezpieczenie to powinno być wykonane w momencie pojawienia się pierwszych chrząszczy cetyńca, zarówno zabieg przedwczesny, jak i spóźniony odbija się bowiem ujemnie na jego skuteczności.

Kontrolne pojawienia się chrząszczy cetyńca prowadzono na nasłonecznionych zrębach, w dniach z dodatnią temperaturą. Polegały one na dokładnych oględzinach powierzchni sosnowych pniaków, dłuźyc i stosów opałowych. Sygnałem do rozpoczęcia obserwacji był początek zakwitania przebiśniegów oraz nabrzmienie pąków kwiatowych na wilczym łyku. Jak się okazało, termin ten został trafnie dobrany, bo zdarzało się, że w niektóre lata, zależnie od układu pogody, pełny rozkwit przebiśniegów i wilczego łyka miał miejsce o kilka, a nawet kilkanaście dni później, niż pojawienie się pierwszych chrząszczy cetyńca.

W toku ponad dwudziestoletnich obserwacji stwierdzono zadziwiająco pełną zgodność dat pojawiania się pierwszych chrząszczy cetyńca z początkiem lotu pierwszych okazów

latolistka cytrynka – *Gonopteryx rhamni* (L.). Pojawienie się tego łatwego do zauważenia motyla może być bez większego ryzyka traktowane jako wskaźnik rozpoczęcia się rójki cetyńca.

Daty pojawienia się pierwszych chrząszczy cetyńca w poszczególnych latach przedstawiają się następująco: 1977 – 7.03., 1978 – 28.03., 1979 – 27.03., 1980 – 27.03., 1981 – 21.03., 1983 – 13.03., 1984 – 27.03., 1985 – 27.03., 1987 – 9.04., 1990 – 21.02., 1991 – 14.03., 1992 – 28.02., 1993 – 27.03., 1994 – 8.03., 1995 – 24.03., 1996 – 7.04., 1997 – 2.03., 1998 – 22.02., 1999 – 5.03., 2000 – 22.03., 2001 – 8.03. W odniesieniu do lat 1982, 1986, 1988 i 1989 brak dostatecznie udokumentowanych danych.

Jak wynika z tego zestawienia, cetyniec zaczął się roić:

- w latach 1990, 1992 i 1998 w trzeciej dekadzie lutego,
- w latach 1977, 1994, 1997, 1999 i 2001 w pierwszej dekadzie marca,
- w latach 1983 i 1991 w drugiej dekadzie marca,
- w latach 1978, 1979, 1980, 1981, 1984, 1985, 1993, 1995 i 2000 w trzeciej dekadzie marca,
- w latach 1987 i 1996 w pierwszej dekadzie kwietnia.

Tak więc w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie lot cetyńca większego najczęściej rozpoczyna się w marcu, a znacznie rzadziej w lutym i kwietniu. Rozpiętość terminów rozpoczęcia się rójki cetyńca w poszczególnych latach badanego okresu wynosi ponad 6 tygodni. Zdarza się jednak, że rozpiętość ta osiąga nawet ponad 8 tygodni. Tak było na przykład w 1969 r., kiedy to po bardzo śnieżnej zimie grube zwały śniegu przelegiwały na zrębach do drugiej połowy kwietnia. W tej sytuacji cetyniec zaczął się roić dopiero w trzeciej dekadzie kwietnia.

Niniejsze opracowanie dotyczy dat pojawiania się pierwszych chrząszczy cetyńca. Dalszy przebieg rójki i jej intensywność zależy od układu pogody, która w lutym i marcu, a nawet jeszcze w kwietniu bywa bardzo zmienna. Jeżeli po pojawieniu się pierwszych chrząszczy cetyńca pogoda jest nadal ciepła, wtedy rójka szybko przybiera masowy charakter i koncentruje się w krótszym czasie. Przykładem takiej sytuacji może być rok 1990. Wystarczy jednak przypomnieć, że już w końcu lutego zakwitła wtedy forsycja, w połowie marca kwitły już całe łany zawilców i fiołków, w trzeciej dekadzie marca zakwitły wczesne odmiany śliw, a na przełomie marca i kwietnia rolnicy przystąpili do sadzenia ziemniaków.

Jeżeli jednak po okresie bezśnieżnym i kilkudniowym ociepleniu nastąpi ponownie silne oziębienie połączone z opadami śniegu, wtedy rójka ulega zahamowaniu, by ponownie nasilić się w miarę ocieplania. W takich warunkach ulega ona znacznemu wydłużeniu. Znajduje to później swój wyraz w dużym zróżnicowaniu długości chodników macierzystych, co powinno się brać pod uwagę przy wyznaczaniu terminu korowania pułapek.

*Katedra Ochrony Lasu SGGW
Pracownia terenowa w Rogowie
96-135 Rogów*

*Autor jest emerytowanym profesorem
pracował w Katedrze Ochrony Lasu i Ekologii SGGW*

Summary

Contribution to the knowledge on dates of starting swarming period in larger pine-shoot beetle (*Tomicus piniperda* L.) in Experimental Forest of the SGGW at Rogów

The swarming of larger pine-shoot beetle in the SGGW Experimental Forest at Rogow, as observed in the period 1977-2001, was beginning most often in March, or less often in the third decade of February, or in the first decade of April. The span of the emergence dates for the first beetles of the species in individual years of the period under study was 6 weeks, and it may even reach over 8 weeks. During the whole period of observations, a complete coincidence between the dates of the emergence of first larger pine-shoot beetles and the dates of the emergence of first specimens of clouded yellow butterfly (*Gonopteryx rhamni* (L.)) was found.. The emergence of this butterfly, easy to be noticed, can be assumed as an indicator of the starting swarming period in larger pine-shoot beetle.